

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба рисолаи номзади Шарифзода Наргис Достӣ дар мавзуи “Шароитҳои педагогии ташаккули асосҳои тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони синни калони томактабӣ”, барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.06 - Назария ва методикаи тарбия (13.00.06.01 - Назария ва методикаи тарбияи томактабӣ)

Мавзӯ, мундариҷа ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмии 13.00.06 - Назария ва методикаи тарбия (аз рӯи самт ва соҳаи фаъолият), 13.00.06.01 - Назария ва методикаи тарбияи томактабӣ, аз ҷумла ба банди 1 - Назария, методика ва методологияи таҳқиқи масъалаҳои тарбия, таълим ва инкишофи кӯдакони синни томактабӣ ва банди 11 - Коркарди барномаҳои аз ҷиҳати илмӣ асосноки тарбия ва таълими кӯдакон мувофиқ ба мазмуни фаъолияти педагогӣ мутобиқ мебошад.

Мубрам будани мавзуи диссертатсия. Масъалаи асосии сиёсати давлатӣ ин беҳбудии сатҳи зиндагӣ, нигоҳдошти саломатӣ ва ташаккули тарзи ҳаёти солими шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Маълуми ҳамагон аст, ки муҳимтарин роҳи саломатии ҷисмониву равонии инсон дар ҳафт соли аввали зиндагии ӯ гузошта мешавад. Дар ин солҳо ҷисми кӯдак бо суръати ғавқулодае рушду такомул меёбад ва системаҳои амалкарди худро месозад. Дар ин ҷо решаҳои шахсият гузошта мешавад, пояҳои шахсият шакл мегирад ва ҳамчунин иртиботи печида бо ҳуду муҳити атроф ба вуқӯъ меояд. Бо дар назар гирифтани матлаби мазкур зарур аст, ки ба инкишофи ҷисмонӣ ва нигоҳдошти саломатии кӯдак таваҷҷуҳи махсус зоҳир карданро аз наздик ҳис кунем ва шаклгирии он саҳмгузор бошем.

Дар марҳилаи имрӯза рушди инсон бидуни бунёди системаи мушаххаси ташаккули саломатии ӯ ғайриимкон аст. Ҳадафи таълиму тарбия рушди инсонӣ ҳаматарафа рушдёрфта мебошад. Дар шароити кунунӣ яке аз самти фаъолияти системаи маорифи кишвар ин нигоҳдошти саломатӣ ва тарзи ҳаёти солими насли наврас мебошад.

Тарбияи ҷисмонӣ, нигоҳдошти саломатӣ ва пеш бурдани тарзи ҳаёти солим падидаи нав набуда, аз давраҳои хеле қадим пайдо шудаанд, ки сарчашмаҳои таърихиву педагогӣ бозгӯи он мебошанд.

Таҳқиқотҳои педагогӣ ва равонӣ нишон медиҳанд, ки падару модарон муҳимияти инкишофи ҷисмонӣ ва нигоҳдошти саломатӣ, аҳамияти истеъмоли ғизои солим ва фаъолии ҳаракатии кӯдаконро дар синну соли томактабӣ аз наздик дарк мекунанд. Аз рӯзи таваллуд раванди тарбия ва таълим, инкишофи ҷисмонӣ, равонӣ ва ақлонии кӯдакон, инчунин ташаккули сифатҳои шахсии онҳо вазифаи муҳимтарини падару модар, мураббия ва дигар мутахассисон (ҳамшираи шафқат, духтури кӯдакона ва равоншинос) ба ҳисоб меравад. Байни падару модарон ва мутахассисон дар бораи мавқеи муассисаҳои томактабӣ дар ташаккули тарзи ҳаёти солим дар кӯдакон ва иштироки воқеии онҳо дар ин раванд ихтилоф вучуд дорад. Мутахассисон имкониятҳои оиларо кам баҳо дода, аз таъсири он ба кӯдак пурра истифода намебаранд. Дар бобати ба роҳ мондани ҳамкориҳои самарабахш бо падару модарон, мубодилаи афкор ва кори якҷоя барои ташаккули тарзи ҳаёти солим дар кӯдакон кӯшиши зарурӣ дида намешавад.

Рисолаи илмӣ дар асоси талабот ва нишондодҳои санадҳои меъёрию ҳуқуқии соҳа аз қабилӣ, Стратегияи рушди маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2030, Барномаи давлатии рушди таҳсилоти томактабӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи солҳои 2020-2025, мавзӯи дурнамои илмии кафедраи педагогикаи умумии Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ таҳти унвони «Вазъи муосири низоми муосири таълиму тарбия дар муассисаҳои таълимии томактабӣ ва ибтидоӣ ва мутобиксозии он ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ» таҳқиқ гардидааст.

Дар асоси қорқард ва натиҷаи илмии ба дастовардашуда ба хулосае омадан мумкин аст, ки диссертатсия бо назардошти аҳамияти

замонавӣ доштан гузаронида шуда, ба рушди назария ва амалияи тарбияи томактабӣ дар ҷумҳурӣ мусоидат хоҳад кард.

Диссертант дар асоси навгониву иҷрои вазифаҳои дар наздаш гузошта муқаррароти зеринро барои дифоъ пешбинӣ кардааст: Солимии ҷисмонӣ ва рӯҳии кӯдак инкишоф ёфта, маданияти саломатӣ дар маҷмӯъ тавассути татбиқи амсилаи педагогии таҳияшуда, ки роҳу воситаҳои самараноки татбиқи он, риояи қоидаҳои санитарияи гигиенӣ, речаи ҳаррӯза, таъмини ғизои солим, сайругашт дар ҳавои тоза ва ҷисмониро пешбинӣ менамояд, амалӣ мегардад; чунин муносибат имкон медиҳад, ки дар кӯдакон одатҳои риоя кардани речаи рӯз, қоидаҳои санитарияи гигиенӣ, фаъолияти ҷисмонӣ, муносибати эмотсионалӣ ба ин ҷанбаҳо ва қобилияти татбиқи онҳо дар фаъолияти ҳаррӯза мавриди донишҷӯи малакаҳои асосии ҳаёти солим ва ҳифзи онҳо ташаккул меёбад; дониши касбии мутахассисони муассисаҳои таълимии томактабӣ оид ба ташаккули асосҳои саломатии инсон ва тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони 5-7 сола мавриди азхуд кардани малакаҳои ташкили ҷорабиниҳои амалии солимгардонӣ бо кӯдакон ва волидон, расонидани кӯмаки равонӣ ба педагогӣ ба онҳо таъмин меёбад; маҳорати касбии мустақилона кор кардани мутахассисон бо технологияҳои пешқадам, навоарӣ, таваҷҷуҳ кардан ба хусусиятҳои кор бо кӯдакон ва волидон таъмин меёбад; шакл ва методҳои ҳамкории самарабахши байни оила ва муассисаи томактабӣ тибқи барномаи кории «Саломатии кӯдакон сарвати миллат» баргузор мегардад, ки он воҳуриҳои падару модарон, кормандони тиб ва равоншиносон, сӯҳбату машваратҳои гурӯҳӣ ва инфиродӣ, рӯзҳои дарҳои кушодро дар бар мегирад; ба падару модарон дар таваҷҷуҳ ба инкишофи ҷисмонӣ равонӣ кӯдак ва фароҳам овардани шароити мусоид барои рушду камолоти хурдсолон кӯмаки методӣ расонида мешавад.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда:

Дараҷаи эътимоднокии ва асоснокии натиҷаҳои тадқиқот бо равиши методологӣ ба ҳалли масъала, таҳлил ва истифодаи дастовардҳои илми

психология ва педагогикаи муосир, маҷмӯи усулҳои тадқиқоти илмӣ, ки ба мавзӯъ, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқ мувофиқанд, таъмин карда мешавад. Инчунин, мавҷудияти маълумотеро, ки аз тағйироти мусбӣ дар ташаккули асосҳои тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони синни томақтабӣ дар раванди ҳамкориҳои муассисаҳои таълимии томақтабӣ бо оилаҳо шаҳодат медиҳанд, иборат мебошад.

Дар кори диссертатсионии Шарифзода Наргис вазъи ҳозира ва тамоюлҳои инкишофи таҳсилоти томақтабии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз мавқеи саҳеҳ ва дақиқ кардани таъмини роҳу усулҳои педагогии ҳамкориҳои муассисаи таълимии томақтабӣ ва оила дар ташаккули асосҳои саломатӣ ва тарзи ҳаёти солими кӯдакони синни калони томақтабӣ коркард шудааст.

Бояд ибраз намуд, ки афзалияти давраи томақтабӣ дар инкишоф ва нигоҳдошти сатҳи саломатии кӯдакон, ташаккул додани малақаҳои тарзи ҳаёти солими онҳо, инчунин зарурати мунтазами иҷрои машқҳои ҷисмонӣ хеле алоқаманд мебошад.

Муҳаққиқ натиҷаҳои таҳқиқоти анҷомдодаи худро дар интишороти зиёди расонаҳои соҳавӣ, дар шакли хулосаҳо ва тавсияҳои методӣ омода ва пешниҳод кардааст, ки дурустиву эътимоднокии навгонҳои илмӣ, натиҷаҳои таҳқиқот ва хулосаву тавсияҳои пешниҳодкардаи муаллифро ба таври равшан исбот месозад.

Муаллифи диссертатсия дастовардҳои таҳқиқоти худ, ҳадафу вазифаҳо, предмет ва мантиқи таҳқиқотро дар асоси таҳлили манбаҳои гуногуни иттилоотӣ, методӣ, педагогӣ, психологӣ, методологияи илмӣ, истифодаи моҳиронаи методҳои таҳқиқотӣ ва таҷрибаи шахсӣ таҳия ва баррасӣ намудааст, ки арзиши баланди илмӣ ва амалӣ доранд.

Натиҷаҳои дар рафти таҳқиқот ба даст омада дорои ягонагии ба ҳам алоқаманд буда, шароити педагогии мусоидро барои таъмини роҳу усулҳои педагогии ҳамкориҳои муассисаи таълимии томақтабӣ ва

оила дар ташаккули асосҳои саломатӣ ва тарзи ҳаёти солими кӯдакони синни калони томактабӣ таъмин менамояд.

Дар муқаддимаи диссертатсия муҳимияти мавзӯи таҳқиқшаванда собит карда шуда, доир ба маводи таҳқиқ ва аҳамияти назариявӣ ва амалии диссертатсия, навгониҳои илмии диссертатсия, равиши таҳқиқи мавзӯ, манобеи пажӯҳиш ва сатҳи эътимодноқӣ ва коркарди мавзӯ маълумоти мушаххас оварда шудааст

Пас аз овардани муқаддима масъалаҳои назариявӣ амалии марбут ба кори таҳқиқотӣ дар ду боб ва зерфаслҳои алоҳида тақсим шуда, таҳлилу баррасӣ гардидаанд.

Боби якуми рисола “Асосҳои назариявии ташаккули асосҳои тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони синни калони томактабӣ” номгузорӣ шудааст. Аз таҳлилу муҳтавои боби якум бармеояд, ки дар он хусусиятҳои муҳими баҳодиҳии ташаккули кӯдакони синну соли томактабӣ ба асос гирифта шудааст. Муаллифи рисола таъкид менамояд, ки кормандони муассисаҳои томактабиро (педагог ва мураббия) зарур аст, ки ба ташаккули кӯдакони синну соли томактабӣ ва нигоҳубини онҳо дар мавриди ҳар як лаҳзаи муайяни фаъолияти ҳаётӣ эътибори хоса дода, мувофиқан дар амал истифода барад.

Дар идома диссертант иброз мекунад, ки яке аз қисмҳои таркибии тарбияи ҷисмонӣ ин саривақт ташаккул додани як қатор малакаҳои маданӣ-гигиенӣ мебошад. Мавҷуд будани одатҳои тоза нигоҳ доштани либос, дастро пеш аз хӯрокхӯрӣ шустани ва гайраҳо барои пешгирии намудан ва бартарафшавии бемориҳо ёрӣ мерасонанд. Таъмин намудани саломатӣ ва муътадил инкишоф додани ҷисми кӯдакони хурдсол, инчунин инкишофи дурусти фаъолияти психикию равонии онҳо пеш аз ҳама вазифаи асосии оила ва баъдан муассисаҳои томактабӣ ба ҳисоб меравад.

Мураттабсозии системаи ташаккули саломатии кӯдакон бо истифода аз усул ва технологияҳои тарбиявии аз ҷиҳати нигоҳдошти

саломатӣ муҳофизаткунанда дар ҳамоҳангсозии фаъолияти мураббӣён ва падару модар мубрам ҳисобида мешавад.

Дисертант таъкид менамояд, ки системаи инноватсионии ташаккули саломатӣ, қобилият, шавку рағбат ва дурнамои рушд, ҳамоҳангсозии фаъолияти тамоми мутахассисони кӯдакостон интиҳоб гардида, афзалият ба метод ва усулҳои босамари таълим дода мешавад.

Боби дуюми пажӯҳиш “Қорҳои озмоишӣ-таҷрибавӣ оид ба ташаккули тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони синни калони томактабӣ” ном дошта, Шарифзода Н.Д. дар бахшҳои алоҳидаи он перомуни масоиле чун: ҷамъбаст ва таҳлили натиҷаҳои таҳқиқоти озмоишӣ-таҷрибавӣ; технологияи педагогии ташаккули асосҳои тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони синни калони томактабӣ, ҳамчунин ташҳиси муайнқунандаи ташаккули асосҳои тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони синни 5-7 соларо ба риштаи таҳлил кашидааст.

Шарифзода Наргис Достӣ дар ин росто ибраз намудааст, ки ҳифз ва таҳкими саломатӣ, ташаккул додани одатҳои тарзи ҳаёти солим вазифаи аввалиндараҷаи мутахассисони муассисаҳои таълимии томактабӣ мебошад, ки барои ҳифзи саломатии кӯдакон ҷорабиниҳои гуногун, маҷмӯи ҷорабиниҳои тарбиявӣ, солимгардонӣ ва табобатӣ, тадбирҳои пешгирикунанда ташкил мегарданд. Аз ҷониби дигар хусусиятҳои алоҳидаи рафтори кӯдак дар фаъолияти ӯ зоҳир мегардад. Аз ҷумла, аз фаъолияти системаи асаб ҳислатҳои серҳаракатӣ ё оромтабиат будан, донистагирӣ (саволдиҳӣ, кунҷқобӣ, мушоҳидачигӣ), бозикунӣ (ташкилотчӣ ва пешбар будан), меҳнат карда тавонистан (мустақилонокӣ, меҳнатдӯстӣ), фаъолияти мусаввирӣ (бо истифодаи тобишҳои рангҳо тасвир намудани ашёҳо, ҳодисаҳои табиат) ва ғайраҳо муайян карда мешаванд. Дар раванди кори таълиму тарбиявӣ бояд ҳамаи онҳо ба ҳисоб гирифта шаванд.

Дар ҳама гуна бозихо ҷузъҳои ҷисмонӣ ва рӯҳӣ бо ҳам зич алоқаманданд: кӯдакон на танҳо малакаҳои асосии ҳаракатиро такмил медиҳанд, зарурати ҳаракатҳои фаъолро дарк мекунанд, қувваи

чамъшударо сарф мекунад ва аз як тараф мустақилият, суботкорӣ, ташаббусро омӯзанд ва аз ҷониби дигар ҳамчунин қобилияти идора кардани худ ва ҳамфикр будан бо даста, ҳамоҳанг кардани амалҳои худ бо амалҳои аъзоёни гурӯҳ низ дар онҳо ташаккул меёбад.

Дар асоси маводи эмпирикӣ ва назариявӣ кори таҷрибавӣ-озмоишӣ дар заминаи муассисаҳои таълимии томактабии №45, 44, 67-и шаҳри Душанбе, муассисаҳои таълимии томактабии №1,8-и шаҳри Ваҳдат, муассисаҳои таълимии томактабии хусусии «Панда», «Асри ХХ1» гузаронида шудааст. Дар марҳилаи озмоишӣ-ташхисии таҳқиқот 120 нафар кӯдакони 5-6 сола, 70 нафар волидайн, 28 нафар мураббӣён, 6 нафари онҳо ба сифати коршинос, 12 нафар методисти муассисаҳои томактабии мазкур фаро гирифта шудаанд. Дар марҳилаи озмоиши ташаккулдиҳанда – 50 нафар кӯдакони синни томактабӣ, волидонии онҳо ва мураббӣёни гурӯҳҳои таҷрибавӣ иштирок намудаанд.

Боиси тазаккур аст, ки аз ҷониби муаллифи рисола озмоишу санҷиши самаранокии шароитҳои педагогии ташаккули асосҳои тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони синни калони томактабӣ амалӣ гардидааст.

Хулосаҳои назариявӣ ва тавсияҳои диссертант мантиқан аз муҳтавои умумии рисола бармеояд. Автореферат мундариҷаи умумии диссертатсияро инъикос мекунад.

Саҳми шахсии муаллиф бошад, аз муайян намудани нишондиҳандаҳои ташаккули асосҳои тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони синни 5-7 сола, ташкили корҳои таҷрибавӣ оид ба санҷиши самаранокии шароити педагогии ташаккули асосҳои тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони синни томактабӣ, ҷорӣ намудани амсилаи педагогӣ дар амалияи муассисаҳои таълимии томактабии пойгоҳӣ иборат мебошад. Ҳамчунин муҳаққиқ барномаи «Саломатии кӯдакон - боигарии миллат»-ро таҳия ва санҷидааст, ки ба ташаккули талаботи кӯдак ба тарзи ҳаёти солим дар ҳамкорӣ бо оила нигаронида шудааст. Он ҷорабиниҳои гуногун, бозиҳо, машқҳо ва вазифаҳои амалии

гуногунро дар бар мегирад, ки ба ташаккули одатҳо ва малакаҳои солим дар кӯдакон, инчунин ба волидон маълумот оид ба тарзи нигоҳ доштани асосҳои тарзи ҳаёти солим нигаронида шудаанд.

Натиҷаҳои илмии дар рафти таҳқиқот ба даст овардашудаи диссертант, дар 14 мақола, аз ҷумла панҷ мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Комиссияи олии аттестатсионии Вазорати маорифи Федератсияи Россия ва маводи конференсияҳои илмию амалии байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ аз ҷоп баромадаанд.

Натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот, асоснокии натиҷаҳои асосӣ, хулоса, муқаррароти таҳқиқоти озмоишӣ ва тавсияҳо тибқи талаботи Комиссия ва Дастурамал аз ҷиҳати илмию-методӣ асоснок карда шуда, ба миқдори кофӣ бо тавсияву пешниҳодҳои назариявӣ ва амалӣ, мисол ва ҷадвалу диаграммаҳо таъмин шудааст.

Кори диссертатсионӣ бо забони фаҳмои тоҷикӣ, тибқи муқаррароти Дастурамал, босаводона навишта шуда, тартиби таҳия, ҷобачогузори қисмҳои алоҳидаи он, пайдарҳамии мантиқӣ ва мутасилии он ба пуррагӣ риоя карда шудааст. Масъалаҳои баррасишаванда ба таври равшану возеҳ оид ба ҳар як боби диссертатсия дар алоҳидагӣ ва дар умум хулоса карда шудааст.

Эрод ба таҳқиқоти диссертатсионӣ:

Бо вучуди муваффақиятҳо ва дастовардҳои илмию амалие, ки дар боло зикр шудаанд, кори диссертатсия аз камбудихо ҳолӣ нест. Ба назари мо пешниҳоди ин камбудихо барои такмили минбаъдаи муҳтавои диссертатсия кумаки амалии худро мерасонад, аз ҷумла:

1. Дар кори диссертатсионӣ оиди сифатҳои касбии мураббӣни муассисаҳои томақтабӣ дар бобати ташкили тарзи ҳаёти солим дар шароити ин муассисаҳо андешаҳо равшантар ҷой дода мешуд, муҳтавои кори илмиро дар сатҳи баланд муаррифӣ менамуд.

2. Агар муҳаққиқ «Барномаи миллии ташаккули тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020» ва «Барномаи миллии ташаккули тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2026»-ро дар рисолаи илмӣ васеътар мавриди таҳлил қарор дода, нигоҳдории солимии ҷисмонӣ ва таъмини неқӯаҳволиро дар раванди афзоиш ва инкишофи кӯдакон тибқи талаботи барномаи мазкур мукамалтар амалӣ мекард, ба мақсади гузоштааш бештар ноил мегардид.
3. Усули навишти номи муаллифони осор ва танзими феҳристи адабиёти рисола таҷдиди назар меоҳад. Риояи талаботи таҳияи феҳрастҳо барои тақмили ҷанбаҳои илмии рисола мусоидат хоҳад намуд.
4. Иштибоҳоти техникий саҳифаҳои 26, 31,44,47,56,59,61,113,119,132, ба эътибор гирифта мешуд, арзиши илмии рисолаи мазкурро дучанд боло мебард.

Ин нуктаҳо танҳо пешниҳод буда, ҳаргиз арзиши назарӣ ва амалии рисолаи мавриди назарро кам намесозанд.

Ҳамин тавр, довталаб ба мақсадҳои дар назди таҳқиқоти диссертатсионӣ гузошташуда ноил шуда, вазифаҳои илмии таҳқиқотро ба пуррагӣ ҳаллу ҷасл кардааст ва фарзияи таҳқиқот тасдиқи худро ёфтааст.

Бинобар ин, диссертатсияи номзоди Шарифзода Наргис Достӣ “Шароитҳои педагогии ташаккули асосҳои тарзи ҳаёти солим дар кӯдакони синни калони томақтабӣ” кори илмии баанҷомрасида буда, ба талаботе, ки ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ кардааст, ҷавобгӯ мебошад. Фишурдаи рисола ва силсилаи мақолоте, ки унвонҷӯ перомуни мавзӯ дар маҷаллаҳои илмии тайиднамудаи ҚОА ҷоп кардааст, муҳтавои диссертатсияро инъикос намудаанд.

Диссертатсияи Шарифзода Наргис Достӣ кори мустақилона ва илмию таҳассусӣ буда, ҳалли масъалаи мубрами барои илм ва амалияи соҳаи педагогикаи томақтабӣ муҳимро дар бар мегирад ва барои

